

Nr 176.

Ankom till riksdagens kansli den 6 juni 1944 kl. 11 fm.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av örlogsvarven.

(1:a avd.)

I propositionen nr 166 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 3 mars 1944, föreslagit riksdagen att besluta, att örlogsvarven skola från och med den tidpunkt, som av Kungl. Maj:t bestämmes, organiseras efter i huvudsak den plan som av föredragande departementschefen i nämnda statsrådsprotokoll angivits.

Beträffande örlogsvarvens nuvarande organisation inhämtas av statsrådsprotokollet följande (s. 2).

Vid varven i Karlskrona och Stockholm utövas ledningen av vardera varvet av en sjöofficer som chef för örlogsvarvet (varvschef), vilken i militärt hänseende lyder närmast under chefen för det marindistrikt, till vilket örlogsvarvet hänföres. Han utövar i tekniskt och ekonomiskt hänseende under marinförvaltningen uppsikten över och ledningen av varvet. Vid handläggning av militära ärenden biträdes han av en militärexpedition och vid handläggning av förvaltningsärenden av ett kansli och ett varvskontor. Verksamheten fördelas vid vardera av nämnda båda varv på dels varvsdepartement, nämligen artilleridepartementet, byggnadsdepartementet, ekipagedepartementet, ingenjördepartementet, mindepartementet och torpeddepartementet, de båda sistnämnda vid Karlskrona örlogsvarv sammanförda till ett departement, benämnt torped- och mindepartementet, dels ock ett allmänt materialförråd samt ett kol- och oljeförråd, underställda förrådsintendenten. Vid varje varvsdepartement finnes ett departementskontor; dock att vid Stockholms varv artilleri-, torped- och mindepartementen ha gemensamt kontor. Departementens verkstäder och ständiga arbetsplatser utgöras av arbetsavdelningar, vilka äro sammanförda i arbetsgrupper. Upphandling för varvens räkning av erforderliga artiklar m. m. verkställs vid vardera varvet, i den mån anskaffning icke sker genom marinförvaltningens försorg, av en central upphandlingsavdelning, i organisatoriskt avseende ansluten till varvskontoret.

Örlogsvarvet i Göteborg, som bildades den 1 oktober 1943 genom utbrytning av den tidigare varvssektionen inom Göteborgs örlogsdepå, är av väsent-

ligt mindre omfattning än de båda övriga varven. Detta varv, som står under ledning av en regementsofficer, omfattar en vapenavdelning, en ekipageavdelning, en ingenjöravdelning och ett varvskontor.

Frågan om örlogsvarvens organisation har sedan länge tid efter annan varit föremål för statsmakternas uppmärksamhet. Ett stort antal utredningar har verkställts. Under senare år hava 1940 års militära förvaltningsutredning, försvarsväsendets verkstadsnämnd genom en särskild kommitté — 1941 års örlogsvarvskommitté — 1941 års militära förvaltningsutredning samt 1942 års militära bolagsutredning avhandlat eller berört hithörande spörsmål. Härutinnan torde få hänvisas till statsrådsprotokollet (s. 3—7). Vidare hava de sakkunniga, som med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 7 maj 1943 tillkallats för att biträda med fortsatt utredning rörande örlogsvarvens organisation — 1943 års örlogsvarvsutredning — den 11 oktober 1943 avgivet betänkande med förslag i ämnet. Om detta förslag inhämtas ur statsrådsprotokollet i huvudsak följande (s. 9—21).

1943 års utredningsförslag.

Förslagets huvudgrunder.

1943 års utredning har erinrat, att örlogsvarven, särskilt i vad avsåge den där bedrivna verkstadsrörelsen, av tidigare utredningar ansetts behäftade med allvarliga olägenheter ifråga om organisationen. Ett studium av de organisationsförslag, som framlagts av tidigare utredningar, visade, att åtskilliga tidigare framhållna organisatoriska olägenheter ifråga om örlogsvarven alltjämt kvarstode. För att dessa olägenheter skulle kunna undanröjas, borde örlogsvarvens verkstäder i lämplig omfattning förlänas sådan organisation och driftform, att de kunde såväl tekniskt som ekonomiskt drivas i huvudsak efter samma principer som den privata varvsindustrien. I samband härmed föreläge möjlighet till vidtagande av erforderliga rationaliseringsåtgärder även ifråga om sådan verksamhet inom örlogsvarven, som icke vore verkstadsrörelse, varigenom större effektivitet i förvaltningsarbetet kunde ernås. För vinnande av dessa syften borde de nuvarande örlogsvarvens verkstäder i lämplig utsträckning sammanföras och givas en organisationsform, som i möjligaste mån anslöte sig till den vid statlig affärsdrift förekommande typen.

Örlogsvarvsutredningen har funnit det önskvärt, att verkstadsrörelsen erhöle en i möjligaste mån självständig ställning för att därigenom skapa de bästa förutsättningar för en rationell drift. Utredningen har emellertid ansett skäl föreligga för en enhetlig ledning av örlogsvarvet i dess helhet. Utredningen har inriktat sig på att finna en organisationsform, som skulle ställa verkstadsrörelsen under samma ledning som örlogsvarvet i övrigt men samtidigt skänka möjlighet till genomförandet av önskvärd rationalisering av verkstadsdriften.

Örlogsvarvsutredningen har sålunda föreslagit, att verksamheten vid vartdera örlogsvarvet skulle bibehållas under en gemensam chef — lämpligen benämnd varvsdirektör — vilken skulle vara marinförvaltningens representant på platsen, men att verksamheten skulle uppdelas i två principiellt skilda delar, en beställande, kontrollerande och förrådsförvaltande del samt en del för det verkstadsmässiga utförandet av arbetena.

Utredningen har vidare föreslagit, att till verkstadsrörelsen skulle hänföras dels sådana arbetsavdelningar vid varven, som bedreve verkstadsdrift eller i nämnvärd utsträckning vore försedda med arbetsmaskiner, dels även i princip den s. k. serviceverksamheten. Till verkstadsrörelsen borde däremot bland annat icke föras sådana arbetsavdelningar, som handhade sprängämnen, laddade ammunitionseffekter o. dyl. Serviceverksamheten och den egentliga verkstadsdriften borde för ett ändamålsenligt utnyttjande av anläggningar och personal i möjligaste mån ställas under gemensam ledning. Härigenom vunnes jämväl fördelen, att all kollektivavtalsanställd personal kunde hänföras till verkstäderna. Endast i särskilda fall borde undantag härifrån förekomma. I de speciella fall, där kollektivavtalsanställd personal bleve erforderlig utanför verkstäderna, skulle den ställas till förfogande på stående eller tillfällig rekvisition.

1943 års utredning har i likhet med 1941 års kommitté ansett, att örlogsvarven borde organiseras såsom affärsdrivande verk. Utredningen har emellertid därvid gått ett steg längre och även föreslagit, att verksamheten skulle redovisas över särskilda kapitalfonder på samma sätt som avsetts beträffande försvarets fabriksverk.

Utredningen har i betänkandet behandlat de varvsorganisatoriska spörsmålen endast såvitt avser Stockholms och Karlskrona örlogsvarv. Utredningen har emellertid ansett, att nu framlagt förslag ifråga om Stockholms och Karlskrona örlogsvarv med fördel låte sig genomföra även ifråga om Göteborgs örlogsvarv.

Verkstadsrörelsens organisation.

Verkstäderna skulle enligt utredningens förslag stå under chefskap av en verkstadsdirektör, på vilken borde ställas samma krav som på en civil industrichef i liknande verksamhet. Såsom närmaste man skulle han till sitt förfogande ha en överingenjör. Under verkstadsdirektören skulle handläggas kamerala och därmed sammanhängande ärenden på ett huvudkontor under ledning av en verkstadskamrerare. Verkstadsdirektören direkt underställda skulle vidare ritkontoren vid verkstäderna vara.

Som assistenter vid ledningen av arbetena skulle överingenjören, då behov föreläge, ha nybyggnads- och ombyggnadsingenjörer. Överingenjören direkt underställda vore vidare en planeringsingenjör, en arbetsstudieingenjör och

en driftsingenjör. Under överingenjören skulle arbetet vid de olika verkstäderna ledas av arbetschefer.

Vid verkstäderna borde kunna utföras arbeten beställda av andra statliga myndigheter och av enskilda.

Det skulle åligga verkstadsdirektören att i vad på honom ankomme utöva tillsyn över att verkstädernas arbeten bedreves ekonomiskt och fullt fackmässigt samt att verkstäderna med därtill hörande områden, byggnader och materiel hålles i så fullständigt och tidsenligt skick, som genom omtanke och klok hushållning kunde vinnas.

Flertalet av utredningens ledamöter ha föreslagit, att verkstadsdirektörer och överingenjörer skulle uppföras, verkstadsdirektören i Stockholm i lönegrad C 8 (grundlön 16 000 kronor) och verkstadsdirektören i Karlskrona i lönegrad C 9 (17 000 kronor) samt överingenjören i Stockholm i lönegrad C 6 (14 000 kronor) och överingenjören i Karlskrona i lönegrad C 7 (15 000 kronor) enligt civila avlöningsreglementet.

Till verkstädernas förfogande borde enligt utredningens mening ställas befintliga, för rörelsens bedrivande behövlige fastigheter med byggnader, anläggningar och utrustning samt erforderliga medel för deras eventuella ombyggnad och utvidgning jämte rörelsekapital. Därutöver borde, fränsett ersättning för beredskapskostnader, i regel inga medelsanvisningar tillföras verkstäderna, utan samtliga kostnader, som vore förenade med rörelsen, bestridas av medel, som inflöte för utförda arbeten eller levererad materiel. På angivet sätt skulle även bestridas kostnader för bland annat pensioner, försäkringar o. dyl. Verkstäderna borde genom årliga avsättningar upplägga anskaffnings- och reparationsfonder för anläggningar och maskinutrustning, vilka fonder skulle disponeras enligt de direktiv, som komme att fastställas av Kungl. Maj:t. Slutligen borde rörelsen påföras räntekostnader för kapitalinvesteringar. Den kontroll av rörelsen, som möjliggjordes genom rättvisande självkostnadsberäkningar, utgjorde en av förutsättningarna för att ledningen av verkstäderna skulle kunna genomföra en rationell drift.

För tillgodoseendet av beredskapsintressena måste verkstäderna — enligt vad utredningen vidare framhållit — i viss mån överdimensioneras i form av dels i förhållande till fredsdriften för stor och dyrbar anläggning, dels för stor personalorganisation. I fråga om sättet för bestridande av dessa kostnader borde följas samma principer, som kunde komma att fastställas för försvarets fabriksstyrelse underställda fabriker.

Organisationen av örlogsvarvens militärtekniska delar.

Utredningen har förordat, att de efter utbrytandet av verkstadsorganisationen kvarvarande delarna av artilleri-, torped- och mindepartementen vid örlogsvarven skulle sammanslås till en avdelning benämnd vapenavdelningen, med en kommandör såsom chef. Till denna avdelning borde en-

ligt utredningens mening även hänföras återstående del av det nuvarande ekipagedepartementet. Vapenavdelningen borde uppdelas i sektioner, underställda chefer, som var och en vore fackman i fråga om visst slag av materiel.

För handläggning av frågor om skrov, maskineri, elektrisk och teleteknisk materiel borde vidare i örlogsvarvens militärtekniska del ingå en fartygsavdelning, indelad i däremot svarande sektioner och underställd en marin direktör.

Till fullständigande av varvsorganisationen och för ernående i möjligaste mån av överensstämmelse med marinförvaltningens organisation borde slutligen i örlogsvarven ingå även en intendenturavdelning.

Vad beträffar byggnadsärenden har utredningen erinrat, att sådana för närvarande i Karlskrona handlades av två myndigheter, nämligen kustartilleriförsvarets fortifikationsförvaltning och det under varvschefen lydande byggnadsdepartementet. Då dessa organ i stor utsträckning handlade ärenden av samma slag, syntes det lämpligt att koncentrera all likartad verksamhet till ett organ. Lämpligen borde handläggningen av samtliga dessa ärenden på platsen koncentreras till en central myndighet, nämligen marindistriktschefen, under vilken sålunda borde ställas ett förvaltningsorgan för handläggningen av fortifikations- och byggnadsärenden. Centraliseringen av hörande ärenden syntes med fördel kunna genomföras oavsett den framtida utformningen av den föreslagna försvaret gemensamma fortifikations- och byggnadsförvaltningen.

De nämnda avdelningarna, som, var och en i vad på densamma ankomme, skulle handlägga ärenden rörande beredskapen, skulle planera och beställa hos verkstäderna de arbeten, som erfordrades för reparation, underhåll och utrustning av den flytande materielen ävensom för nybyggnader, samt vara kontrollerande och godkännande organ vid mottagandet av leveranserna. I örlogsvarvet skulle ingå en planeringsgrupp med uppgift att i god tid planera arbetena på fartygen.

Efter den nya organisationens införande borde kostnaderna för all icke-ordinarie personal, som ej tillhörde verkstäderna, bestridas av till varvsdirektörens förfogande ställda avlöningsanslag av förslagsanslags natur och sålunda icke från omkostnadstitlar. Andra icke produktiva kostnader borde likaledes bestridas direkt av anslagsmedel.

Chefskapet för örlogsvarven.

Ledningen av vartdera örlogsvarvet skulle enligt utredningens förslag utövas av en varvsdirektör. Denne skulle ha att med biträde av militär och teknisk sakkunskap övervaka, att varvets uppgifter såsom utrustnings-, reparations- och underhållscentral för marindistriktet tilldelade fartyg i fred, vid mobilisering och under krigsförhållanden bleve fyllda. Beslutanderätten

i förvaltningsärenden borde i största möjliga utsträckning delegeras till de underlydande organen i enlighet med därom givna föreskrifter.

Enär den av varvsdirektören utövade verksamheten i det väsentliga vore av administrativ och teknisk-industriell karaktär, föreläge icke någon anledning att tilldela honom militär tjänsteställning utan befattningen som varvsdirektör borde vara civil. För erhållande av största möjliga rekryteringsbas för befattningen ifråga borde emellertid densamma kunna rekryteras icke blott från civila utan även från civilmilitära och militära personalkategorier.

Utredningen har föreslagit, att varvsdirektörerna i Stockholm och Karlskrona skulle tillerkännas löneförmåner, motsvarande dem, som tillkomma befattningshavare i lönegrad C 10 (grundlön 18 000 kronor) respektive C 11 (grundlön 19 000 kronor). Dessa förmåner förutsattes kunna utgå, oavsett huruvida varvsdirektören rekryterats från civila, civilmilitära eller militära personalgrupper.

Mot örlogsvarvsutredningens uttalanden angående löneställningen ha två ledamöter anfört avvikande mening under framhållande, att ifrågavarande befattningshavare borde uppföras i lönegrad C 13 (22 000 kronor) respektive C 14 (24 000 kronor).

Vidare har en ledamot anfört avvikande mening mot de av utredningens majoritet gjorda uttalandena angående varvsdirektörens civila tjänsteställning m. m. Chefen för örlogsvarvet borde vara sjöofficer med erfarenhet från marinens förvaltningsverksamhet och helst även från civil industriell verksamhet. För vidgande av rekryteringsbasen och förbättrande av mariningenjörernas rekryteringsmöjligheter har reservanten ansett det dock vara möjligt, att jämväl mariningenjörer med motsvarande erfarenhet borde kunna komma ifråga för befattningen.

Förrådsverksamheten.

Utredningen har framhållit, att från reservinventarieförråden intendenturmaterielen borde avskiljas och såsom ett särskilt reservförråd för intendenturmateriel läggas under chefen för intendenturavdelningen. I övrigt borde de nämnda förråden alltefter sin art underställas vapen-, fartygs- och intendenturavdelningarna. De nuvarande radioutredningsförråden borde underställas den teletekniska sektionen å fartygsavdelningen. De nu befintliga kol- och oljeförråden borde såsom drivmedelsförråd underställas chefen för intendentursektionen. De övriga materialförråden borde sammanslås till ett enda centralförråd, förlagt under verkstäderna.

Upphandlingsverksamheten.

Handläggningen av upphandlingsärenden borde enligt utredningens mening för örlogsvarvet i dess helhet koncentreras till en upphandlingscentral under en inköpschef hos verkstäderna.

Beslut i dessa ärenden skulle meddelas av varvsdirektören respektive verk-

stadsdirektören, envar i vad på honom ankomme, eller av den, till vilken beslutanderätten delegerats.

Lokalfrågor.

Utredningen har vidare framhållit, att ifråga om verkstäderna i såväl Karlskrona som Stockholm den centrala tekniska och administrativa ledningen borde koncentreras till lokalerna för de nuvarande ingenjördepartementen, vilka lokaler syntes bli tillfyllest. Den lokala tekniska ledningen åter borde förläggas till respektive ingenjörers arbetsplatser.

Beträffande örlogsvarven i övrigt borde enligt utredningens mening en koncentration av de ledande förvaltningsorganen företagas och dessa inrymmas i en central förvaltningsbyggnad. Ny- eller ombyggnadsarbeten syntes i viss utsträckning bliva erforderliga.

Kostnadsfrågor.

Utredningen har framhållit, att en detaljerad kostnadsberäkning för den föreslagna organisationen icke kunde utföras, förrän organisationen utarbetats i detalj. Genomförandet av föreliggande organisationsförslag syntes emellertid medföra en icke obetydlig besparing ifråga om administrativ personal för den tekniska driften. Även för den övriga delen av örlogsvarvets verksamhet måste enligt utredningens mening den föreslagna centraliseringen medföra vissa personalbesparingar. Vidare uppstode inom den nya organisationen givetvis besparingar i form av bättre utnyttjande av tillgängliga maskinparken, vilket medförde en minskning av anläggningsskapitalets storlek med därav följande minskade ränteutgifter.

Beträffande lokalfrågorna syntes en av marinförvaltningen ifrågasatt utvidgning av utrymmena för verkstadsrörelsen i Karlskrona kunna anstå tills vidare och därmed även tillgodoseendet av i samband därmed anmält behov av nya kontorslokaler för ingenjördepartementet.

Kostnaderna för den ifrågasatta förvaltningsbyggnaden vid varvet i Karlskrona syntes kunna uppskattas till 530 000 kronor eller, därest ett större alternativ genomfördes, till 670 000 kronor. Vad anginge Stockholms örlogsvarv beräknades kostnaderna för den föreslagna förvaltningsbyggnaden komma att belöpa sig till omkring 450 000 kronor.

Flyttnings- m. fl. tillfälliga omkostnader i samband med övergången till den nya organisationen syntes icke vara av den storleksordning, att hänsyn behövde tagas till desamma under förutsättning, att övergången till den nya organisationen planerades med omsorg och successivt genomfördes.

Yttranden.

Över utredningens förslag ha efter remiss yttranden avgivits av vederbörliga myndigheter och berörda personalorganisationer. Härutinnan torde

få hänvisas till statsrådsprotokollet (s. 21—34). Här må emellertid framhållas, att i fråga om tidpunkten för genomförandet av den föreslagna organisationen marinförvaltningen erinrat, att utredningen icke gjort något uttalande härom. I de av de underlydande myndigheterna avgivna remissutlåtandena hade med särskild styrka framhållits, att omorganisationen borde uppskjutas till dess normala fredsförhållanden åter inträtt. Givetvis borde stor försiktighet iakttagas. Det vore emellertid angeläget, att det sedan många år föreliggande kravet på en omorganisation snarast möjligt bleve tillgodosett. Det borde därför undersökas, i vad mån reformen kunde ske redan nu. Det vore icke uteslutet att under den närmaste tiden genomföra en centralisering av verkstäderna och som följd därav organisera den övriga delen av varvet såsom ett planerande, rekviderande och kontrollerande organ, allt enligt utredningens huvudlinjer. En sådan reform syntes, om erforderlig försiktighet iakttoges, kunna genomföras utan att varven stördes i fullgörandet av dem nu påvilande uppgifter. Det vore nämligen här ej fråga om något sönderbrytande av den nuvarande organisationen utan endast om en omgruppering av arbetsfördelning och ansvar. Vissa detaljer, såsom skriftväxling inom varven, berörande varvens interna organisation, syntes jämväl i många avseenden vara av beskaffenhet att kunna genomföras omedelbart. I anslutning till det anförda har marinförvaltningen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte dels avlåta förslag till riksdagen, att örlogsvarven skulle från och med tidpunkt som av Kungl. Maj:t finge bestämmas, organiseras efter i huvudsak det av 1943 års utredning framlagda förslaget med däri av marinförvaltningen föreslagna jämkningar, dels ock uppdraga åt marinförvaltningen att vidtaga de förberedande åtgärder, som prövades erforderliga för organisationens genomförande, samt att till Kungl. Maj:t inkomma med de framställningar och medelsäskanden, som vore därav betingade.

Departementschefen.

Departementschefen har framhållit, bland annat, att de mest betydande brister, som vidlåda den nuvarande varvsorganisationen, enligt hans mening vore att hänföra till verkstadsrörelsen. Förefintligheten av dessa brister hade också från skilda håll vitsordats. Vissa remissmyndigheter hade emellertid ansett, att det för avhjälpan av dem vore tillfyllest att beträda de partiella reformernas väg. Departementschefen hade för sin del kommit till den uppfattningen, att en mera genomgripande omläggning av verksamheten på förevarande område icke längre borde uppskjutas. Avgörande för ståndpunktstagandet hade främst varit önskemålet att så långt det är möjligt ställa verkstadsrörelsen under enhetlig, tekniskt sakkunnig ledning och strävan att nå fram till en klarare uppfattning om den ekonomiska sidan av denna rörelse såsom en utgångspunkt för rationaliseringsåtgärder.

Med erinran, att samtliga utredningar, som under senare år behandlat hithörande frågor, ansett, att örlogsvarven eller i varje fall den vid dem bedrivna verkstadsrörelsen borde erhålla en i ekonomiskt hänseende relativt fristående ställning gentemot budgeten, ävensom, efter vad bolagsutredningen och de båda örlogsvarvsutredningarna anfört rörande organisationsformen det syntes vara klarlagt, att bolagsformen icke borde komma ifråga för örlogsvarvens vidkommande, har departementschefen med vissa reservationer anslutit sig till den uppfattning, varåt såväl 1941 års kommittéförslag och verkstadsnämndens överarbetning därav som 1943 års förslag rörande varvsorganisationen givit uttryck och som innebär, att den vid örlogsvarven bedrivna verkstadsrörelsen skall organiseras såsom statlig affärsdrift.

I fråga om varvens ledning har departementschefen funnit åtskilliga skäl tala för en gemensam ledning på platsen i fråga om de olika huvuddelarna av verksamheten inom varven.

Ifråga om gränsdragningen mellan verkstadsrörelsen och varvens verksamhet i övrigt har departementschefen i stort sett anslutit sig till det av 1943 års utredning framlagda förslaget och sålunda i princip förordat, att verkstadsrörelsen skall omfatta i första hand arbetsavdelningar, som utöva verkstadsdrift eller äro försedda med arbetsmaskiner, samt därutöver jämväl de nuvarande militära departementens serviceavdelningar, i den mån arbetet regelmässigt utföres med anlitande av kollektivavtalsanställd personal.

Departementschefen, som förklarar sig utgå från att omorganisationen av varven i första hand skall avse varven i Stockholm och Karlskrona, har emellertid räknat med att de principer, som ligga till grund för förslaget, så långt som möjligt böra bringas i tillämpning även beträffande varvet i Göteborg.

På grundval av den nu föreliggande utredningen är det enligt departementschefen icke möjligt eller ens lämpligt att taga ställning till alla enskildheter i den nya organisationen. Det ståndpunktstagande, som i detta sammanhang kan komma i fråga, måste få karaktären av ett principavgörande; den definitiva utformningen av organisationen måste bli beroende av de erfarenheter, som vinnas under organisationens uppbyggande. För nästkommande budgetår böra därför icke vidtagas några med omorganisationen sammanhängande ändringar i personalstaterna, som föranleda krav på ändrad medelstildelning. De nya befattningar, som kunna finnas erforderliga redan under nästa budgetår, torde till en början i avbidan på närmare erfarenheter böra vara förenade med arvoden, att bestridas från medel, som från vederbörliga sakanslag tillföras örlogsvarven.

Vad angår chefskapet för örlogsvarven har departementschefen förklarar sig väl inse, att det — såsom chefen för marinen framhållit — kan vara av

betydelse, att chefen för ett örlogsvarv tjänstgjort såsom fartygschef, men att han funnit denna omständighet i och för sig icke vara utslagsgivande. Det framstår även såsom ett önskemål, framhåller departementschefen, att varvschefen äger administrativ och teknisk-industriell förfarenhet. Det låge närmast till hands att anförtro chefskapet åt en officer eller en mariningenjör. Även en civil tekniker eller industriman syntes kunna ifrågakomma. Frågan om löneställningen för varvscheferna syntes tills vidare böra lämnas öppen. Det syntes vidare erforderligt, att verkstadsdirektören i förhållande till varvschefen erhöle en relativt självständig ställning i vad angår verkstadsdriften.

Mot 1943 års utrednings förslag till organisation av verkstadsrörelsen har departementschefen i huvudsak intet haft att erinra.

I fråga om löneställningen för verkstadsdirektörerna och överingenjörerna har departementschefen anslutit sig till utredningens förslag.

Vad angår de militärtekniska delarna av varven har departementschefen anfört följande.

Vad beträffar de militärtekniska delarna av varven biträder jag utredningens förslag om inrättande av en fartygsavdelning, avsedd att handhava den beställande och kontrollerande verksamheten med avseende å fartygens skrov, maskinerier samt elektriska och teletekniska anläggningar. I fråga om vapenavdelningen har från vissa håll tvekan yppats. Sålunda har ifrågasatts, om en särskild chef för en vapenavdelning vore erforderlig samt om icke denna befattning borde utgå ur organisationen och den nuvarande indelningen i militära departement bibehållas. För min del finner jag ändamålsenligt, att frågor om örlogsfartygens bestyckning i olika hänseenden under varvschefen sammanhållas av en person. Om en sådan anordning tillämpas, torde åtminstone i vissa fall för befattningarna som sektionsschefer inom vapenavdelningen kunna avses officerare i något lägre tjänstegrader än de som för närvarande uppehålla chefskapet för motsvarande varvsdepartement. Inrättandet av en befattning såsom chef för vapenavdelningen är även såtillvida av betydelse, att en önskvärd avlastning av detaljarbete från varvschefen till innehavaren av nyssnämnda befattning kan ske. Jämväl ifråga om intendenturavdelningen har tvekan yppats. I anslutning till vad marinförvaltningen härom anfört vill jag framhålla, att chefen för denna avdelning avsetts skola vara kassabeslutande och övertaga handläggningen av de mera kvalificerade ärendena, till följd varav varvssekreteraren och varvskamreraren sannolikt icke behöva vara samma högt kvalificerade tjänstemän som för närvarande. Varvschefen bör vidare ha möjlighet att även inom det arbetsområde, som avsetts för intendenturavdelningen, delegera beslutanderätten i samma utsträckning som i förhållande till övriga avdelningschefer. Beträffande ärenden, som röra varvet i dess helhet, exempelvis medelsäskanden, arbetsplan samt fördelning av anslag och anvisningar på avdelningarna m. m., har avdelningen vidare avsetts skola vara ett sammanhållande organ. Den har vidare avsetts skola tillhandagå med uppsättande och expediering av avgående skrivelser, uppgifter och utredningar, erforderliga för övervakning av anslagsbelastning

m. m. Det synes därjämte vara av betydelse, att krigsförberedelsearbetet i förråden, vilket företett stora brister, får en målsman av tillräcklig skicklighet och kompetens. Med hänsyn härtill vill jag för min del i princip tillstyrka förslaget om inrättande av en särskild intendenturavdelning. Det bör emellertid enligt min mening närmare övervägas, om ej avdelningen kan begränsas i förhållande till vad utredningen föreslagit. Vidare bör undersökas, om det icke på längre sikt kan visa sig lämpligt att exempelvis å befattningarna såsom varvskamrerare och varvssekreterare placera civila fackmän. Frågan härom synes lämpligen böra övervägas i samband med den utredning rörande marinintendenturkårens sammansättning, till vars igångsättande jag inom den närmaste tiden kommer att begära Kungl. Maj:ts bemyndigande. Det synes även böra övervägas, om icke vissa fördelar kunna vara förenade med att ställa varvskansliet direkt under varvschefen.

I avbidan på den särskilda utredning rörande fortifikationsförvaltningarnas inom kustartilleriförsvaren sammansättning och ställning inom organisationen har departementschefen ansett med avgörandet av frågan om handläggningen av byggnadsfrågorna vid varven böra tills vidare anstå.

Vad angår förrådsverksamheten har departementschefen i stort sett avslutit sig till utredningens förslag.

Vidkommande de av 1943 års utredning berörda lokalfrågorna har departementschefen — under hänvisning till att marinförvaltningen förklarat sig vilja intaga en avvaktande ställning till spörsmålet om uppförande av gemensamma förvaltningsbyggnader åtminstone av den storleksordning, som utredningen tänkt sig — förklarat att han icke vore beredd att nu taga ställning till frågan härom. Med avgörandet av detta spörsmål borde få anstå i avbidan på den närmare utredning, som marinförvaltningen förebådat.

Beträffande kostnaderna för den nya varvsorganisationen samt redovisningen av verkstädernas tillgångar m. m. har departementschefen anfört följande.

I fråga om kostnaderna för den nya varvsorganisationen har 1943 års utredning ansett det icke vara möjligt att utföra en detaljerad kostnadsberäkning, förrän organisationen utarbetats i detalj, varmed enligt utredningens mening borde anstå till dess principbeslut angående organisationen fattats samt de blivande varvs- och verkstadsdirektörerna utsetts. Utredningen har emellertid gjort vissa schematiska jämförelser mellan den föreslagna och den nu gällande organisationen i syfte att belysa förslaget ekonomiska konsekvenser. Utredningen har kommit till den uppfattningen, att genom den centralisering av ledningen av verkstadsdriften, som förslaget innebär, en icke obetydlig besparing i fråga om administrativ personal för den tekniska driften skulle möjliggöras. Även för den övriga delen av örlogsvarvens verksamhet skulle enligt utredningens mening den föreslagna centraliseringen medföra vissa personalbesparingar, sammanhängande med att den nuvarande diarieföringen liksom åtskilliga andra med expeditionstjänsten förenade arbeten komme att väsentligt förenk-

las. Då lönekostnaderna för den administrativa personalen för närvarande vid varven uppginge till högst avsevärda belopp komme, enligt vad utredningen framhållit, även en procentuellt obetydlig personalminskning att medföra avsevärda årliga besparingar i avlöningskostnader och andra utgifter. Enligt utredningens mening skulle vidare inom den nya organisationen uppkomma besparingar sammanhängande med ett bättre utnyttjande av tillgängliga maskinparken.

Med hänsyn till vad 1943 års utredning sålunda anfört anser jag mig kunna räkna med att ett genomförande av den föreslagna omorganisationen kommer att medföra vissa besparingar, ehuru dessa äro svåra att på förhand till beloppet uppskatta. Det väsentliga i reformen är emellertid enligt min mening att verksamheten effektiviseras och rationaliseras. Jag förutsätter dock att övergången till den nya organisationen skall ske med iakttagande av tillbörlig försiktighet. Självfallet bör den nuvarande personalen, så långt detta är möjligt, utnyttjas även i den nya organisationen.

De mål, man velat uppnå genom att giva örlogsvarvens verkstadsorganisationer ställning såsom affärsdrivande, komma säkerligen inom närmare räckhåll, om redovisningen av verkstädernas tillgångar, inkomster och utgifter regleras över särskilda kapitalfonder. Konstruktionen av sådana fonder kan emellertid ordnas efter flera olika alternativ. Sålunda är det hittills icke utrett, huruvida och i så fall i vilken omfattning örlogsvarvens å fastighetsfonden redan nu redovisade anläggningsvärden böra överföras till dessa nya fonder. I detta avseende står det förslag, som framlagts av 1940 års sakkunniga för utredning av frågan om fjärde huvudtiteln uppställning — enligt vilket utnyttjade anläggningsvärden skulle kvarstå å fastighetsfonden, som härför skulle erhålla ersättning i form av hyra från örlogsvarven — alltjämt öppet. Vare sig en sådan varvsfond redovisar fastighetsvärdena eller förhyr dem av fastighetsfonden, kommer varvens verkstadsrörelse att belastas med de kostnader för dessa fastigheter, som nu täckas av det å fjärde huvudtiteln uppförda ersättningsanslaget, d. v. s. underhåll, avsättning till värdeminskningsskonto och ränta å investerat kapital. Dessa kostnader skulle i så fall i den mån de avse för varvsrörelsen utnyttjade anläggningar övervältras från ersättningsanslagen till örlogsvarvens driftstitlar och därmed indirekt komma att belasta sakanslagen. Detta förutsätter en omräkning av dessa anslag. för vars utförande underlag ännu saknas.

I samband därmed uppkomma även andra hittills icke utredda spörsmål rörande eventuell överflyttning till verkstadsdriften av kostnader för vissa avlöningar samt redovisning av beredskapskostnader m. m. Därvid bör även övervägas, i vilken omfattning systemet med grundavskrivning från särskilda anslag å driftbudgeten bör tillämpas vid ny kapitalinvestering, särskilt med hänsyn till investeringar av beredskapskaraktär.

Även om jag kan ansluta mig till den av 1943 års utredning uttalade uppfattningen, att upplägandet av särskilda fonder för örlogsvarven skulle medföra fördelar i flera avseenden, är jag av nu angivna skäl icke beredd att taga slutlig ställning till dessa spörsmål. De frågor, som äro förknippade med en dylik fondbildning, torde framdeles få föreläggas riksdagen.

I fråga om tidpunkten för genomförandet av den föreslagna omorganisationen har departementschefen anfört följande.

Givetvis vore det av största värde, om befattningarna såsom verkstadsdirektör kunde tillsättas i samband med detaljplaneringen av organisationen. Med hänsyn till nuvarande förhållanden på arbetsmarknaden kan emellertid icke med säkerhet påräknas att inom den närmaste tiden erhålla kvalificerade sökande till nämnda befattningar. Det torde därför bliva erforderligt att vid omorganisationen i möjligaste mån utnyttja den personal, som för närvarande finnes tillgänglig, med förstärkning genom nyanställning av viss personal i mindre omfattning. Till en början synes anställning böra ske av personer, som, om de visa sig lämpliga, skulle kunna erhålla de blivande befattningarna såsom överingenjör. Anställning bör tills vidare ske genom kontrakt mot lön, som ungefärligen motsvarar de belopp, vilka i det föregående föreslagits för fast anställda överingenjörer. Till dessa befattningshavares förfogande bör därjämte ställas biträden specialiserade på planering, verkstadsbokföring o. dyl.

Det skulle åligga överingenjörerna vid örlogsvarven att enligt direktiv från marinförvaltningen detaljplanera den nya organisationen. På överingenjörerna skulle ankomma att uppgöra generalplaner över samtliga verkstäder inom ett varv samt deras användning i den nya organisationen, så att en rationell fördelning av arbetet ernås, ävensom att uppgöra planer, hur arbetsstudier, ackordsättning, maskininköp och arbetsledning skola kunna på bästa sätt samordnas. Om anställning mot arvode av överingenjörer kan ske omkring den 1 juli 1944, borde detaljplan för den centrala verkstadsrörelsens organisation kunna vara utarbetad till omkring den 1 april 1945.

Parallellt med planeringen av den centrala verkstadsrörelsen bör liknande planering enligt direktiv från marinförvaltningen verkställas rörande organisationen av de militärtekniska avdelningarna. Omkring den 1 oktober 1944 bör den interna planeringen inom den blivande vapenavdelningen påbörjas under ledning av en erfaren regementsofficer vid flottan. Ungefär samtidigt bör planering av det blivande intendenturorganet påbörjas. Mobiliseringsingenjören på ingenjördepartementet bör likaledes under hösten 1944 börja uppgöra planering beträffande utformningen av den blivande fartygsavdelningen. Han bör därvid få förutsätta, att vissa å verkstäderna nu tjänstgörande ingenjörskrafter skola övergå till den blivande fartygsavdelningen.

Under förutsättning att planeringsverksamheten bedrivs rationellt torde det bliva möjligt att omkring den 1 juli 1945 genomföra själva omorganisationen. Tidpunkten den 1 juli är vald med hänsyn till att de egentliga värrustningarna beräknas vara avslutade omkring den 1 april och att personalen sålunda skulle ha tre månader på sig för att närmare orientera sig beträffande arbetsuppgifter m. m. ävensom med beaktande av att nytt budgetår börjar den 1 juli. Vid övergången till den nya organisationen bör all verkstadsbokföring vara centraliserad till verkstädernas huvudkontor och den budgettekniska redovisningen vara centraliserad till varvskamreraren. Parallellt med planeringsarbetets bedrivande böra preliminära förvaltningsföreskrifter utarbetas.

Från och med den 1 juli 1945 skulle cheferna för de militärtekniska avdelningarna börja utfärdande av beställningar till verkstäderna, som före denna tidpunkt böra ha närmare överblickat sina verkliga självkostnader.

Genom ett sådant tillvägagångssätt som det nu skisserade synes en sådan övergång till den nya organisationen kunna ernås, att tillfälligt nedgång i

varvsrörelsens effektivitet icke behöver befaras. Genom att redan befintlig personal inom olika grader i största möjliga utsträckning utnyttjas och egentligen endast en omgruppering av personalen äger rum, synas icke några invecklade anställningsproblem behöva uppstå. Nu gällande anställningsformer kunna sålunda tills vidare bibehållas. Givetvis kan dock visa sig påkallat att även i vissa lägre ledande befattningar tillföra helt ny arbetskraft.

Departementschefen — som ansett självfallet, att det vid utarbetandet av den nya organisationens detaljer kan visa sig lämpligt att vidtaga vissa jämkningar i organisationen sådan den nu förelägges riksdagen, och som förutsatt, att Kungl. Maj:t skall äga vid förslaget genomförande vidtaga de jämkningar däri, som kunna visa sig erforderliga eller önskvärda, och att Kungl. Maj:t skall äga slutligt bestämma tidpunkten för övergången — har till slut sammanfattat det nu framlagda förslaget huvuddrag i följande punkter.

1. Örlogsvarven i Karlskrona och Stockholm organiseras på *dels* en verkstadsavdelning, *dels* ock tre militärtekniska avdelningar, nämligen en vapenavdelning, en fartygsavdelning och en intendenturavdelning.

2. Vartdera av nämnda två varv ställes under enhetlig ledning.

3. Verkstadsavdelningen ställes under ledning av kvalificerade tekniker.

4. Till verkstadsavdelningen hänföres *dels* arbetsavdelningar, som utöva verkstadsdrift eller äro försedda med arbetsmaskiner, *dels* ock de nuvarande militära departementens serviceavdelningar, i den mån dessas arbete regelmässigt utföres med anlitande av kollektivavtalsanställd personal. Civil personal, som i speciella fall erfordras i de militärtekniska avdelningarnas verksamhet, skall av verkstadsavdelningen på rekvisition ställas till förfogande.

5. Verkstadsavdelningen får särskild bokföring, varigenom underlag skapas för en rättvisande självkostnadsberäkning.

6. En rationalisering sker jämväl inom de militärtekniska avdelningarna, bland annat genom sammanförande av vissa av de nuvarande varvsdepartementen till en avdelning och genom omgruppering av förråden.

7. Frågan om redovisning av verkstadsrörelsens tillgångar, inkomster och utgifter över särskilda kapitalfonder samt därmed sammanhängande spörsmål underställas framdeles riksdagen.

8. Detaljplaneringen i övrigt av den nya organisationen skall i stort sett ske i den ordning, som i det föregående närmare angivits. Samtidigt därmed överväges, i vad mån principerna för omorganisationen kunna bringas i tillämpning även beträffande örlogsvarvet i Göteborg.

Frågan om övergång till ny organisation av örlogsvarven har sedan länge stått på dagordningen. Utredningar, som tidigare vid olika tillfällen verkställt rörande detta spörsmål, hava påvisat allvarliga olägenheter. Åtskilliga av dessa synas, såsom 1943 års örlogsvarvsutredning framhållit, alljämt kvarstå. Det måste enligt utskottets mening framstå som önskvärt att söka komma till rätta med dessa förhållanden i den mån så kan ske utan att eftersätta varvens väsentliga uppgift, att uppehålla marinens stridsberedskap. Härutinnan synes ett genomförande av det av Kungl. Maj:t på grundval av örlogsvarvsutredningens betänkande framlagda förslaget till omorganisation av verksamheten vid örlogsvarven komma att medföra väsentliga förbättringar i olika hänseenden. Därigenom kommer den nuvarande splittringen av verkstadsrörelsen att undvikas och önskvärd koncentration av verksamheten inom den militärtekniska delen av varven att erås. Genom verksamhetens uppdelning på sätt som föreslagits blir det möjligt att tillgodose önskemålet att ett och samma organ icke skall handhava både tillverkning och kontroll. Den föreslagna organisationen synes bereda större möjlighet för rationaliseringssträvanden i fråga om den egentliga varvsdriften under utnyttjande av ingenjörteknisk och ekonomisk sakkunskap. Det synes vidare icke uteslutet, att man efter omorganisationen skall kunna nå en jämnare och mer kontinuerlig drift vid varven. Utskottet finner sig därför i princip böra biträda de riktlinjer, som av departementschefen uppdragits för varvens omorganisation.

Utskottet finner i likhet med departementschefen, att det icke är möjligt att nu taga ställning till alla enskildheter i den nya organisationen, och att den definitiva utformningen måste bliva beroende av de erfarenheter, som vinnas under organisationens uppbyggande. Utskottet har icke haft något att erinra mot att i avbidan å närmare erfarenheter de nya befattningar, som kunna finnas erforderliga redan under nästa budgetår, förenas med arvoden, att utgå av medel som tillföres örlogsvarven från vederbörliga sakanlag.

Utskottet delar departementschefens åsikt att med avgörandet av frågan om handläggningen av byggnadsärenden vid varven bör tills vidare anstå i avbidan på särskild utredning rörande fortifikationsförvaltningarnas inom kustartilleriförsvaren sammansättning och ställning. Utskottet utgår härvid från att byggnadsfrågorna vid varvet tills vidare såsom hittills skola handläggas av ett varvschefen underställt organ — byggnadsdepartementet — och att den personal, som erfordras för byggnadsverksamheten, kommer att redovisas vid detta organ.

Vad departementschefen i övrigt anfört i förevarande fråga har icke givit utskottet anledning till erinran. Utskottet, som alltså tillstyrker att en omorganisation av örlogsvarven kommer till stånd i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen förordat, får hemställa,

att riksdagen må besluta, att överlogsvarven från och med den tidpunkt, som av Kungl. Maj:t bestämmes, skola organiseras efter i huvudsak den plan som av föredragande departementschefen i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 3 mars 1944 angivits.

Stockholm den 6 juni 1944.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson*, *Joh. Nilsson* i Malmö, *Oscar Olsson*, *Gränebo*, *Lindström*, *Bernhard Nilsson*, *Bäckström*, *Bäcklund*, *Heiding*, *Karl Andersson*, *Boman* och *Andrén*; samt

från andra kammaren: herrar *Törnkvist*, *Skoglund* i Doverstorp, *Eriksson* i Stockholm, *Bergström*, *Persson* i Tidaholm, *Olsson* i Kullenbergstorp, *Nilsson* i Steneberg, *Lindholm*, fru *Alvén*, herrar *Akerström* och *Onsjö*.